

chceme, a naopak, pri slabom popude ho do vedomia nevnesieme, aj keď sa o to poctivo usilujeme. Už vôbec je potom nepochopiteľné, prečo pri vhodne volenom popude vnesie subjekt do vedomia aj taký objekt, ktorý vôbec neexistuje, napr. pri podráždení mozgového centra elektrickým prúdom.

Najzáhľadnejšie je však samo absolútne kritérium pravdy, ktoré je ústrednou témou Losského knihy. Do vedomia vstupujú predmety v origináli, »také, ako sú«. No vnesenie do vedomia nie je ešte poznanie, lebo tam objekty nevstupujú také, ako sú, ale všelijako po čiastkach a so subjektívnymi prídavkami (48, 50, 52). Až »výberom«, urovnáním a očistením od subjektívnych prídavkov poznáme objekty ozaj »také, aké sú«. Ziadalo by sa teda aspoň nejaké pravidlo, ako poznám, že už som všetko urovnal a očistil. A toto kritérium je »samosvedectvo« objektu vo vedomí, t. j. objekt vo vedomí »v origináli«!

Príklad, na ktorom Losskij celú vec vykladá, skôr všetko zatemňuje, o farbe sa napríklad tvrdí, že je udalosťou, a že je v subjekte (58). Potom je, pravda, nepochopiteľné, prečo objekty, ktoré si uvedomujem také, aké sú, vstupujú do vedomia s farbou, ktorá v nich nie je. Ak sú však farby v objekte (tak to zasa pre zmenu tvrdí Losskij v článku vo Filozofickom zborníku »Kritika metiky R. Carnapa«, roč. V., č. 3., str. 99), potom, pravda, nepochopíš, prečo ten istý objekt v rozličných osvetleniach má odhodnúť farbu.

Slovom, učenie Losského možno shrnúť takto: subjektívna absolútna istota zamieňa sa s istotou objektívnou; postupná kritická adekvácia subjektívnych vnemov objektívnym procesom, poskytujúca zavše len hypotetické poznatky konfunduje sa s akousi mystickou intuíciou, ktorá mi dáva istotu, že veci sú jednoducho tak a nie inakšie, hoci nás, pravda, celá moderná veda učí, že každým lepším poznaním, každou dokonalejšou adekváciou skršajú hneď zasa problémy nové, ktoré narúšajú istotu predchádzajúcich poznatkov.

Vcelku to všetko pripomína knihy teozofov — takej Blavatskej alebo Vivekananda, — ktorí tiež dospievajú ku svojim tézám na základe mystického vnútorného nazerania a na logickú konzistenciu a na prírodovedu sa príliš neobzerajú, no oni sú aspoň snášanlivejší a nevyhlasujú za nevedeckého každého, kto na ich učenie nechce pristúpiť.

Stanislav Felber

Lucretius Carus, O podstate světa.

Preložila Julie Nováková. Vydal Jan Pohořelý v Prahe 1945. Výtvarne doprevadil a obálku navrhol Stanislav Ježek. Str. 383, cena neudaná.

Lukrecij, O prírode vešče. Redakcija latinského texta i prevod F. A. Petrovskogo. Izdatelstvo Akademii nauk Sojuza SSR. 1945. Str. 451.

Českým prekladom zprístupňuje sa i širšiemu okruhu záujemcov významné filozofické dielo T. Lukrecia Kara »O podstate sveta« (De rerum natura). Prítomný význam diela zvyšuje zástoj, ktorý malo v dejinách filozofie, pretože je jediným zachovalým dielom, v ktorom sa v čistej forme preberá Epikurova náuka. Známosť náuky Epikurovej sprostredkoval novému veku skoro výlučne sám Lukrecius, pretože pôvodné knihy Epikurove sa stratili a svojim dielom ovplyvnil renesančnú filozofiu. Tým dal podnet k vzniku novovekého atomistického materializmu, ktorý nepriamo cez nemeckú školu našiel stúpenca u nás v Izákoví Cabanovi. Je pozoruhodné, že toto významné dielo o starovekom materializme vzniklo u Rimanov, ktorých mentalita, ovplyvňovaná silnou tradíciou a náboženstvom, bola namierená proti materializmu. No v časoch Lukreciových, politicky nepokojných, plných zmien a otrasov, malo Epikurovo

učenie u Rimanov svoje opodstatnenie, získalo mnohých stúpencov. Tiež osobnosť Lukreciova vynútila si veľký vplyv hlavne za Augusta. Kým ostatní veľkí básnici rímski, stúpenci učenia Epikurovho, len vplietali do svojich básní myšlienky svojho učiteľa, Lukrecius tvorí vzácnu výnimku, spája sa v ňom básnik a filozof. Vo svojom didaktickom epose verne interpretuje filozofický systém Epikurov, a preto sa vysoko cení ako prameň k poznaniu učenia Epikurovho.

Svoj didaktický epos o podstate sveta rozvrhol Lukrecius na šesť kníh, no predčasná smrť mu zabránila dať dielu definitívnu formu. Podľa obsahu dielo sa rozpadá na tri časti, z ktorých každá zaberá zhruba dve knihy. Je pravdepodobné, že pri spracovaní učenia svojho majstra použil autor aj iné pramene, snáď ho doplnil aj vlastnými pozorovaniami. Je však isté, že bol dobre oboznámený s dielami gréckych prírodných filozofov, pretože ich cituje, alebo polemizuje s nimi. V prvej časti vykladá Epikurovu fyziku, náuku o prirodzenom dianí. Na začiatku stavia sa polemicky proti náboženstvu, prameňu hrôz a vnútorného nepokoja, hlásajúc, že z ničoho nič nemôže vzniknúť zásahom boha. Javy sveta vznikajú podľa prírodných zákonov bez zasahovania bohov, shlukovaním atomov, pohybujúcich sa v prázdnom priestore. Zamieťa konečnosť vesmíru, lebo pohyb atomov v smere shora dolu uskutočňuje sa v nekonečnom prázdnom priestore. V druhej časti sústreďuje svoje úsilie na poprenie existencie ľudskej duše, snaží sa objasniť jej podstatu, určiť vzťah duše a ducha a ich spoločný vzťah k telu. Poprenie nesmrteľnosti je podstatnou súčasťou tejto časti. V posledných dvoch knihách opisuje vývin sveta, hviezd, vznik života na zemi a vývin živých bytostí. Výklad vývinu ľudského rodu od najstarších čias patrí k najzaujímavejším statiam diela. Pútavo líči život človeka v primitívnom štádiu, ako v boji so zvieratmi o záchranu života postupne vychádzal z tohto primitívneho štádia a ako po zavedení manželského sväzku sa stával miernejším. Vysvetľuje pôvod reči a v súvislosti s týmito historicko-filozofickými úvahami zmieňuje sa aj o vzdelaní politickom, pôsobení a vplyve náboženstva. Jeho poznámky majú charakter rezignácie a nechuti k politickej činnosti, čo bolo v staroveku pre materialistický smer typické. Nakoniec sa zmieňuje o meteorických javoch, hrome, blesku, búrke, oblakoch, vysvetľuje činnosť Etny atď., opisuje ľudské choroby a svoje dielo končí výkladom o magnete.

S hľadiska estetického je Lukreciova báseň vynikajúce dielo. Skladateľovi sa podarilo nezázrivnú didaktickú látku podať tak zaujímavo, že čitateľ s pôžitkom číta jeho dielo. Pre tieto obojstranné klady, vysokú hodnotu umeleckú a objektívne, jasné podanie náuky Epikurovej, dostal autor náležité ocenenie v prvých časoch rímskeho cisárstva. A to celkom právom.

Početné miesta, na ktorých odbočuje od výkladu, s obrazmi z prírody a zo života, sú také sugestívne, že máloktoré vrcholy svetovej literatúry sa im vyrovnajú. Právom sa kvalifikuje jeho dielo ako najcennejšia pamiatka rímskej literatúry doby republikánskej. Pri spracovaní svojho diela Lukrecius úspešne zdolal veľmi ťažkú úlohu: musel totiž vytvoriť latinskú filozofickú terminológiu, ktorá bola len v počiatkoch a zároveň vytvoriť estetické hodnoty pri uvádzaní abstraktných filozofických výkladov do veršov. Ponosuje sa na chudobu materinského jazyka a spomína, ako i mesačné noci musí venovať hľadaniu práveho slova a verša.

Ustredná, základná myšlienka učenia Epikurovho, ktorú autor všade zdôrazňuje a ktorá z diela s rozmanitou látkou vytvára umelecký celok, je myšlienka, oslobodíť človeka od strachu pred bohom a priviesť ho k vnútornému pokoji, snaha pomôcť mu pochopiť vznik a vývin sveta na základe prírodnej zákonitosti. Odmieťa názor, že filozofia jeho majstra, pohŕdajúca náboženstvom, plným hrôzy, s večnými trestami pre ľudí, vedie k nemravnosti. Naopak, jedine ona jasným a odôvodneným výkladom prírodných javov môže človeka priviesť k duševnému pokoji.

Po stránke formálnej treba upozorniť, že prekladateľka pri tlmočení diela do češtiny sa uchýlila od zaužívaného spôsobu prekladania tým, že daktylský hexameter, ustálený verš didaktického eposu, nahradila daktylským pentametrom.

K 2000-ročnému jubileu smrti Lukreciovej Akadémie vied SSSR vydala v bibliofilskej úprave preklad Lukreciovho diela *De rerum natura* spolu s latinským textom. Tým sa znovu dokumentuje jeho význam nielen — ako sme vyššie spomenuli — ako jediného uceleného prameňa pre poznanie Epikurovej náuky a starovekého materializmu vôbec, ale zároveň sa oceňuje aj význam, ktorý malo dielo v novoveku pre rozkvet prírodných vied. K tomuto bibliofilskému vydaniu, umelecky prevedenému, ako druhý sväzok sovietska akadémie vied chystá vydanie komentárov, a to literárno-historického a filozofického.

V tomto sväzku bude preklad Epikurových fragmentov, majúcich vzťah k Lukreciovmu dielu.

Ludovít Bakoš

ZPRÁVY

Zpráva o činnosti Filozofického ústavu SAVU.

Filozofický ústav začal svoju činnosť v januári 1946 pod vedením predsedu doc. Dr. Igora Hrušovského. Administratívnym vedením bol poverený prof. St. Felber a ako ďalší interný spolupracovník bol pribraný Dr. J. Ciger. Okrem toho spolupracujú s Filozofického ústavu SAVU aj externí pracovníci, ktorí prispeli článkami do *Philosophica Slovaca*.

Všetci členovia schádzali sa pravidelne raz do týždňa na pracovné schôdzky, kde sa referovalo o postupe prác a predebatovaly sa niektoré aktuálne filozofické otázky, napr. problém kauzality, pomer analytických a syntetických viet, problém absolútnej pravdy, otázka platnosti dvojhodnotovej logiky, problém intuície a intuitívneho poznávania, psychoanalýza a iné problémy.

Na prvých schôdzkach určil si SAVU tento základný program:

- 1) Vydá sa zborník *Philosophica slovaca*, ktorý bude vychádzať každý rok.
- 2) V rámci monografického spracúvania dejín slov. filozofie napíše J. Mikleš štúdiu o prešovskom filozofovi Cabanovi »Caban, slovenský atomista«. St. Felber prácu o druhom prešovskom filozofovi J. Bayerovi, L. Bakoš štúdiu »Ideové závislosti Štúrovej filozofie« a K. Truchlík »Spoločenské závislosti Štúrovej filozofie«.
- 3) Dr. Ciger napíše dlhšiu štúdiu o Descartovej filozofii; ide mu pritom o nové zhodnotenie Descartesa a o revíziu starších náhľadov.

V čase uzávierky tohto ročníka sú niektoré z programovaných monografií už pripravené do tlače.